

Musiqi İrsi

Baş Məqalə - Betti Bleyer

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ 5.4 (Qış 1997)

© 2003. Azerbaijan International

Musiqi - Məhz Həkimin Məsləhət Gördüyü Dərman

Motsart effekti - tibbi tədqiqatçılar Volfqanq Amadey Motsartın (1756-1791) musiqisini dinləməyin insan sağlamlığına etdiyi dərin təsiri məhz belə adlandırırlar. Elmi eksperimentlərə əsasən Motsartın musiqisi dinləyiciləri sakitləşdirir, onların ətrafı qavrama qabiliyyətini yaxşılaşdırır və onların harada, məsələn, Tokio, Keyp Taun və ya Amazoniyada yaşadıklarından asılı olmayaraq özlərini daha aydın ifadə etməyə imkan verir. Tələbələr hətta İntellektual Səviyyənin Qiymətləndirilməsi testlərində (İngilis dilində İQ, yəni Intelligence Quotient) daha üstünlük təşkil edirlər.

Alimlərin dediyinə görə səslərin vibrasiyası fəzada rezonans və enerji sahəsi yaradır ki, bu da bizim hüceyrələrimizə, toxumalarımıza və orqanlarımıza hopur. Bunlar da öz növbəsində tənəffüsümüzdə, nəbzimizə, qan təzyiqimizə, əzələ gərginliyinə, dəri temperaturuna və digər bioritmlərə təsir edir.

Bu sahədə Motsartın Bax və Bethovendən daha yüksəkdə dayanmasına baxmayaraq, onun musiqisi dünyanın terapiya musiqisində monopoliya təşkil etmir. Azərbaycanda elmi tədqiqat aparmadığımızı baxmayaraq, musiqinin bütün millətə sağlamlıq cəhətdən dərin təsir etdiyinin çox aydın şəkildə görə bilərik. Fikrimizcə, musiqi azərbaycanlıları 70 illik Sovet Sovet hakimiyyəti boyunduruğuna dözə bilməsinə kömək etmiş və əhalini Qara Yanvardan başlayan siyasi çevrilişlər və ermənilərin Qarabağ üzərində olan müharibəsi və evlərini və obalarını tərk etməyə məcbur edilmiş bir milyon qaçqının düşdüyü çətin vəziyyətdən yaranan zərbbəni yumşaldaraq 90-cı illərin psixoloji tənzimləyici rolunu oynamışdır.

Azərbaycanda Birləşmiş Millətlər Təşkilatı təmsilçisi kimi fəaliyyət göstərmiş (1993-1997) Paolo Lembonu dəfələrlə “yumşaq və nəzakətli Azərbaycan xalqı” valeh etmişdir. İşlədiyi digər yerlərdən fərqli olaraq onun fikrincə azərbaycanlılar kin saxlamır. O, buna “çox nadir hallarda” rast gəldiyini müşahidə etmişdir. “Siz burada kiminsə 1988-ci ildən bəri müharibə etdikləri ermənilərin əleyhinə aqressiv şəkildə danışdığımı çox nadir hallarda eşidə bilərsiniz. Bəzi ölkələrdə siz nifrətin insan təbiətinin qeyri-şüuri bir hissəsi kimi görünə biləcək qədər insan ruhuna dərin nüfuz etdiyini hiss edə bilərsiniz. Sanki ədavət hissi onların genlərinə keçmiş və əqli davranışın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Azərbaycanda isə bunu hiss etmirsiniz. Siz yalnız insanların müharibənin baş verdiyindən

çox təaccübləndiklərini və ağrı-acıya düşər olduqlarını və bir çoxlarının bundan əzab çəkdiqlərini hiss edə bilərsiniz. Onlar bu müharibənin mahiyyətini başa düşürlər.”

Bizcə bunun əsas səbəbi musiqi - azərbaycanlıların dinləmək və ifa etmək pərəstişkarı olduğu o möcüzəli əngin improvizasiyalı səs okeanıdır. Ənənəvi Azərbaycan musiqisi deyilənə görə dinləyicilərə xüsusi təsir göstərən yeddi əsas muğamın əsasında yaranmışdır. Məsələn, “şur” adlanan muğamın məhəbbəti ifadə etdiyini söyləyirlər. “Rast” bayramsayağıdır, “çahargah” isə qəhrəmanlıq ifadə edir.

Musiqini sevməyən azərbaycanlı tapmaq çox çətindir. Azərbaycanda yaxşı təhsilli sayılmaq üçün gərək musiqi ifa etməyi bacarasan. Təkcə Bakının özündə hələ 50 musiqi məktəbi vardır. Azərbaycanlılar demək olar ki, əhəlinin 90%-in evində piano olduğu ilə öyünürlər. Onlar hətta sentyabrın 18-i milli musiqi gününü- klassik bəstəkar musiqisinin banisi Üzeyir Hacıbəyovun ad gününü (1885-1948) qeyd edirlər. Yaxın vaxtlara qədər gəlin cəhizinə həmişə piano əlavə edilirdi. Bir sıra ailələr malik olduqları iki, üç və dörd nəsil professional musiqiçiləri ilə öyünə bilər.

Bakının əsas küçələrinə musiqiçilərin adı verilmişdir. Bura Üzeyir Hacıbəyov, Bülbül, Rəşid Behbudov, Fikrət Əmirov, Asaf Zeynallı və digərləri daxildir. Əgər siz musiqiçilərin cəmiyyətin əsl qəhrəmanları olduğuna şübhə edirsinizsə, onda “Fəxri Xiyabana” baş çəkin. Siz orada nə qədər çox sevilən bəstəkar və ifaçıların olduğuna heyran qalacaqsınız. Siz musiqiçilərin sayının siyasətçilərin sayını ötüb keçdiyinin şahidi olacaqsınız.

Sovet dövrünün musiqisi ilə bağlı qəribə, təzadlı bir kinayəli fakt mövcuddur. Bir tərəfdən musiqi çiçəklənir və inkişaf edirdi. O, tamamilə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilirdi və musiqiçilərə bir çox digər mütəxəssislərdən daha çox mükafat və kompensasiya verilirdi. Sistem həmçinin yüksək ziyalı və musiqiyə yüksək qiymət verən auditoriya yetişdirmişdi.

Bununla belə Azərbaycan musiqiçilərinin belə istedadlı olmalarına baxmayaraq, onların çox az hissəsinə xarici ölkələrə qastrola getməyə və beynəlxalq səhnələrdə ifa etməyə və ya yarışmağa icazə verilirdi. Bu sahədə diqqət adətən rus musiqiçilərinə yetirilirdi. Nəticə etibarilə çox az azərbaycanlı musiqiçi Sovet İttifaqından kənarında tanınır. Azərbaycan üçün Dəmir Pərdə pəncərə və qapıları tamamilə kilidlənmiş və səs keçirməyən təcrid edilmiş kamera kimi düzəldilmiş musiqi konservatoriyası idi.

Məsələn, Konsayz Beyker Musiqiçilərin Bioqrafiya lüğətinin, 5000 böyük musiqinin əsərləri haqda 1155 səhifəlik xülasədən ibarət bir bələdçi olan 8-ci nəşrində yalnız 3 azərbaycanlı bəstəkarın - Fikrət Əmirov, Sultan Hacıbəyov və Üzeyir Hacıbəyovun (Bu lüğətdə Hacıbəyov rus dilindən tərcümə olunaraq Gadzhibekov kimi verilmişdir) adı çəkilir. Ancaq Qara Qarayev, Niyazi, Vaqif Mustafazadə və bir çox digər dahilərin isə heç çəkilmir. Sadəcə olaraq, hətta Qərb musiqi alimlərinin belə bu qeyri-adi musiqi yaradıcıları haqqında məlumatları yoxdur.

Bizim 1995-ci ildə nəşr olunan yaz nömrəmiz “İncəsənətdə böhran” adlanırdı. Musiqi o vaxt çətin vəziyyətdə idi. Azərbaycanın demək olar ki, 80-90 ən yaxşı musiqiçisi ölkəni artıq tərk etmişdi. Onlar öz fəaliyyətlərini musiqi sahəsində davam etdirmək istədiklərindən başqa çıxış yolları qalmamışdı. Çoxları Azərbaycanda böyük musiqi ənənəsinin məhv olacağından narahat idi. Bu gün isə baş verənlər axının geri dönməyə başladığını göstərir. Bəzi musiqiçilər hətta geriyyə, evlərinə dönürlər. Musiqi öz təsir qüvvəsini bir daha yenidən əldə etməyə başlayır. Gələcək ümidverici görünür.

Əvvəllər olduğu kimi neft yenə də musiqinin yaranması və formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynamağa başlayır. Bakıda ən böyük teatrlar ötən əsrin əvvəllərində neft sahibkarları tərəfindən tikilmişdir. Hətta Sovet dövründə belə Bakı dünyanın bir neçə beynəlxalq ifaçılarının diqqətini cəlb edirdi, çünki Azərbaycan neftdən gələn gəlirlə onlara nəğd pul ödəyirdi. Beynəlxalq neft şirkətləri yenə də konsertlərə maliyyə dəstəyi etmək, disklər istehsal etmək, ləvazimat almaq kimi işlərə və musiqiçilərin xarici ölkələrə səfər etməsinə imkan yaradır.

Musiqi Azərbaycanda incəsənətin padşahı hesab olunur. Bu mövzunu lazımi şəkildə əhatə etmək üçün bir ensklopediya tərtib etmək lazımdır. Aydındır ki, jurnalın yalnız bir nömrəsi bu mövzunu ancaq səthi əhatə edə bilər. Misal üçün biz burada muğam və aşiq musiqisi daxil olmaqla xalq musiqisindən söhbət açmamışıq. Hətta əsas bəstəkar və ifaçılar haqda da yazmağa jurnalımızda kifayət qədər yer çatmadı. Gələcək nömrələrimizdə bu haqda daha çox yazmağa ümid edirik. Musiqi haqda yazdığımız ilk dəfə deyildir. Ötən nömrələrdə siz belə məqalələrə rast gələ bilərsiniz. Bunun üçün bizim <http://AZER.com> veb sahifəsinə baxın. Əlavə olaraq siz orada həmin məqalələrin bir çoxunda adları çəkilən 60-a yaxın musiqi nümunəsini dinləyə biləcəksiniz.

Bu nömrə əsas etibarilə tarixi xarakter daşıyır. Burada yorulmadan özlərini əqli və fiziki həyat və sağlamlıq irsini yaratmağa həsr etmiş böyük şəxsiyyətlərdən bəhs edilir. Azərbaycan musiqisi hələ Qərbin aşkar edəcəyi əngin bir dünyadır. Bu sevgi dolu bir dünyadır! Həyatı ağışuna alan bir dünyadır! Xoşbəxt, sağlam dinləmə dünyasıdır!

Bu məqalələrin müəlliflərindən başqa bir çoxlarına da bizə bu nömrənin hazırlanmasında yardım etdiklərinə görə minnətdarıq. Bunların sırasına Mədəniyyət Naziri Polad Bülbüloğlu, Musiqi Akademiyasının rektoru Fərhad Bədəlbəyli və rektor müavini Elxan Babayev, Musiqi Akademiyasının keçmiş rektoru, professor Elmira Abbasova, Asaf Zeynallı adına musiqi məktəbinin müəllimi Fərman Əzimov, Təkmilləşdirilmiş Neft və Qaz Texnologiyası Mərkəzinin direktoru və böyük musiqisevər Azad Mirzəcanızadə, Qədim Milli Musiqi Alətləri ansamblının direktoru Məcnun Kərimov, Dövlət Musiqi Mədəniyyəti Muzeyinin direktoru Alla Bayramova, dünya şöhrətli tar ifaçısı Ramiz Quliyev və Milli Foto və Film Arxivinin müdiri Nina Fişeva daxildir.

Tərcümə: Ülviyyə Məmmədova

Yoxladı: Gülnar Aydınmırova

Redaktə etdi və veb üçün hazırladı: Aynurə Hüseynova